

KULUTUS LASKEE, HAITTAKUSTANNUKSET KASVAVAT

RITVA HEIN – JUKKA SALOMAA

Vuodesta 1990 vuoteen 1992 absoluuttialkoholin kulutus laski 5,6 prosenttia. Samaan aikaan monet alkoholin aiheuttamat haittakustannukset laskivat jopa nimellisesti. Kuitenkin suurimmat haittakustannuserät nousivat niin paljon, että haittakustannusten kokonaissumma nousi nimellisesti 12 prosenttia ja reaalisesti 4,8 prosenttia.

Tämä käy ilmi selvityksestä, jossa päivitettiin vuoden 1990 haittakustannuslaskelmat (Salomaa 1993) vuoden 1992 tietojen perusteella. Monista kustannuseristä saatiin tiedot suoraan viranomaisilta (alkoholisairauksien perusteella myönnettyt päivärahat ja eläkkeet, päihdehuolto, toimeentulotuki ja lastensuojelu sekä valistus ja tutkimus). Toiset erät arvioitiin volyymi- ja hintatietojen perusteella, jotka saatiin tilastoista tai viranomaisten rekistereistä (alkoholisairauksien vuodehoito, onnettomuuksien ja rikosten omaisuusvahingot). Loput haittakustannuksista arvioitiin olettamalla alkoholitapausten osuus samaksi kuin vuonna 1990 (loukkaantuneiden sairaalahoido, vammautumisen perusteella myönnettyt päivärahat ja eläkkeet; poliisi-, palo- ja pelastustoimen kustannukset; oikeus- ja vankeinhoitolaitoksen kustannukset; valvonta).

RIKOLLISUUSKONTROLLISSA NELJÄNNEKSEN KASVU

Poliisitoimen käyttömenot kasvoivat noin 31 prosenttia sekä palo- ja pelastustoimen kus-

tannukset lähes 10 prosenttia vuodesta 1990 vuoteen 1992. Koska alkoholitapausten osuus oletetaan samaksi kuin vuonna 1990, saadaan alkoholin käytöstä johtuviksi poliisitoimen kustannuksiksi 477–589 milj. mk sekä palo- ja pelastustoimen kustannuksiksi 75–151 milj. mk. Yhteensä alkoholin aiheuttamat poliisi- ja pelastustoimen kulut olivat siten 553–740 milj. mk eli keskimäärin 27 prosenttia korkeammat kuin vuonna 1990.

Vankeinhoitolaitoksen kustannukset kasvoivat 20 prosenttia ja oikeuslaitoksen (alioikeudet, ylemmät oikeudet, syyttäjänvirastot jne.) kustannukset 30–50 prosenttia kohteesta riippuen. Olettamalla alkoholitapausten osuus vuonna 1992 samaksi kuin vuonna 1990 saadaan vankeinhoitolaitoksen alkoholiehtoisiksi kustannuksiksi 422–540 milj. mk. Oikeuslaitoksen osalta vastaavat luvut ovat 88–113 milj. mk. Kaikkiaan alkoholin käytöstä johtuviksi oikeus- ja vankeinhoitolaitoksen kuluiksi arvioidaan siten 510–652 milj. mk, mikä on keskimäärin 25 prosenttia enemmän kuin vuonna 1990.

OMAISUUSVAHINGOT KASVOIVAT VIIDENNEKSEN

Omaisuusvahinkojen kehitystä arvioitaessa hintaindeksinä käytettiin kotitalouskaluston ja yksityisten kulkuneuvojen painotettua hintaindeksiä. Vuodesta 1990 vuoteen 1992 se nousi 5,8 prosenttia.

Päihtyneenä tehtyjen omaisuusrikosten määrä¹ kasvoi 28 prosenttia, joten rikosvahinkojen arvon kasvuksi saatiin 35 prosenttia. Vuonna 1992 alkoholiehtoisista rikoksista aiheutuneiden omaisuusvahinkojen arvo oli siten 376–395 milj. mk.

Tapaturmien määrän kehitystä arvioitiin lakisääteisen tapaturmavakuutuksen perusteella korvattujen vahinkotapahtumien määrän perusteella. Vuodesta 1990 vuoteen 1992 korvattujen vahinkotapausten määrä laski 7,2 prosenttia, joten onnettomuuksien omaisuusvahinkojen arvon arvioitiin laskeneen 1,9 prosenttia. Vuonna 1992 alkoholin käytöstä johtuneiden onnettomuuksien omaisuusvahinkojen arvo oli siten 139–172 milj. mk. Kaikkiaan alkoholiehtoisien omaisuusvahinkojen arvo oli 516–567 milj. mk eli keskimäärin 22 prosenttia enemmän kuin vuonna 1990.

TERVEYSKULUISSA VAIN 10 PROSENTIN KASVU

Sairaalahoidon kustannusten kehitystä arviotaessa käytettiin hintaindeksinä julkisen vallan terveydenhoidon kulutusmenojen hintaa (kansantalouden tilinpito). Se nousi 11,5 prosenttia vuodesta 1990 vuoteen 1992.

Terveyskuluista vain alkoholisairauksien vuodehoitomenot laskivat. Sairaalapoistorekisterin mukaan alkoholisairauksien vuodehoitopäivät laskivat 12 prosenttia tarkastelu-periodin aikana. Näin ollen alkoholisairauksien vuodehoitokustannukset laskivat vuodesta 1990 vajaat kaksi prosenttia ja olivat 151–236 milj. mk vuonna 1992.

Tapaturmien hoitopäivien määrä laski 7,5 prosenttia, joten muun alkoholiehtoisien sairaalahoidon kustannusten arvioitiin kasvaneen noin kolme prosenttia hintojen nousun seurauksena. Alkoholin käytöstä johtuvan muun sairaalahoidon kustannukset olivat siten 203–309 milj. mk vuonna 1992.

¹Poliisin tietoon tulleet rikokset, joissa alkoholitapausten osuus oletetaan rikoslajeittain samaksi kuin selvitettyissä rikoksissa.

Kelan maksamat, alkoholisairauksien perusteella myönnettyt päivärahat olivat 31 milj. mk vuonna 1992. Vammojen ja myrkytysten perusteella Kela maksoi päivärahoja 412 milj. mk, josta alkoholitapausten osuudeksi arvioitiin 62–103 milj. mk. Vastaavat vakuutusyhtiöiden maksamat summat olivat seuraavat: vammat ja myrkytykset lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa 539 milj. mk, josta alkoholitapauksia 27–54 milj. mk, sekä muu tapaturmavakuutus 162 milj. mk, josta alkoholitapauksia 8–16 milj. mk. Kaikkiaan alkoholin käytön perusteella maksettiin päivärahoja 128–204 milj. mk vuonna 1992. Tämä on keskimäärin 8,5 prosenttia enemmän kuin vuonna 1990.

Vuonna 1992 Kela myönsi alkoholisairauksien perusteella työkyvyttömyyseläkkeitä 64–161 milj. mk (alkoholisairaus pääsairautena ja lisäsairautena). Eläkevakuutusyhtiöiden vastaavat luvut olivat 73–154 milj. mk. Vammojen ja myrkytysten perusteella myönnettujen työkyvyttömyyseläkkeiden määrä oli vuonna 1992 Kelassa 150 milj. mk, josta alkoholitapausten osuudeksi arvioitiin 23–38 milj. mk. Eläkevakuutusyhtiöiden vastaavat luvut olivat 233,6 milj. mk ja 35–58 milj. mk. Alkoholin käytöstä johtuvia työkyvyttömyyseläkkeitä maksettiin siten vuonna 1992 kaikkiaan 194–411 milj. mk eli keskimäärin 27 prosenttia enemmän kuin vuonna 1990. Alkoholin aiheuttamien terveyskulujen kokonaissumma vuonna 1992 oli 675–1 160 milj. mk, mikä on keskimäärin 9,5 prosenttia enemmän kuin vuonna 1990.

PÄIHDEHUOLLOSSA SUURI PUDOTUS

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan päihdehuoltoon käytettiin vuonna 1992 kaikkiaan 382 milj. mk eli 9,6 prosenttia vähemmän kuin vuoden 1990 tarkistettu summa. Vuonna 1992 alkoholiehtoisien toimeentulotuen ja lastensuojelun määrä oli 326 milj. mk eli 0,5 prosenttia enemmän kuin vuoden 1990 tarkistettu summa. Kaikkiaan alkoholin käytöstä joh-

Taulukko 1. Välittömät haittakustannukset vuonna 1992

	milj. mk		kasvu-% 90–92
	min.	maks.	
alkoholisairauksien vuodehoito	150,6	236,0	– 1,9
muu sairaalahoito	202,5	309,0	3,1
sairauspäivärahat	127,9	204,1	8,5
työkyvyttömyyseläkkeet	194,4	411,1	26,5
onnettomuuksien omaisuusvahingot	139,4	171,7	– 1,9
rikosten omaisuusvahingot	376,4	395,1	35,1
poliisi-, palo- ja pelastustoimi	552,7	740,0	26,5
oikeus- ja vankeinhoitolaitos	509,6	652,1	24,5
päihdehuolto	382,4	382,4	– 9,6 ¹
toimeentulotuki ja lastensuojelu	326,0	326,0	0,6 ¹
valistus ja tutkimus	114,3	119,3	– 8,5 ²
valvonta	64,0	89,0	15,6 ²
välittömät kustannukset yhteensä	3 140,2	4 035,8	12,1

¹ Laskettu sosiaaliministeriön korjatuista luvuista vuonna 1990.

² Alkon luvut eivät sisällä sisäisiä siirtoja.

Lähteet: STAKES: sairaalapoistorekisteri, sosiaalimenot; Tilastokeskus: Kansantalouden tilinpito 1992, Poliisin tietoon tullut rikollisuus, Oikeustilastollinen vuosikirja 1992; Kela ja ETK: päivärahat ja eläkkeet; Valtion tulo- ja menoarvio 1994: valtion tilinpäätös; Kuntien talous: palo- ja pelastustoimi; Alko, STM, sisäasiainministeriö ja Raittiusjärjestöjen liitto: valistus, tutkimus ja valvonta.

tuvien sosiaalimenojen summa oli 708 milj. mk vuonna 1992. Tämä on 5 prosenttia vähemmän kuin vuoden 1990 tarkistetut luvut.

VALISTUSMENOJA LEIKATTU TUNTUVASTI

Kunnat leikkasivat vuonna 1992 alkoholivalistuksen menojaan lähes neljänneksen ja Alko valistuksen ja tutkimuksen menojaan noin 10 prosenttia. Sosiaaliministeriön määrärahoista karsittiin 1 milj. mk eli lähes kolmannes. Kaikkiaan alkoholivalistukseen ja tutkimukseen käytettiin 114–119 milj. mk eli 8,5 prosenttia vähemmän kuin vuonna 1990. Alkon luvuissa ei tällöin ole mukana sisäisiä veloituksia.

Vuonna 1991 voimaan tulleella lainmuutoksella kunnalliset alkoholitarkastajat korvattiin yhdeksällä läänintarkastajalla. Muu-

toksen seurauksena valtion ja kuntien valvonta- ja hallintomenot laskivat 9,7 milj. mk:sta vuonna 1990 kolmannekseen eli 3 milj. mk:aan vuonna 1992. Vastaavana aikana Alkon valvonta- ja hallintomenot nousivat yli 30 prosenttia eli noin 2 milj. mk. Tämä johtui sisäisistä organisaatiomuutoksista.

Tullin käyttömenot nousivat tarkastelupe-riodin aikana noin 29 prosenttia. Alkoholien aiheuttamien tullin valvontamenojen oletetaan kasvavan samassa suhteessa, koska alkoholitapausten osuus oletetaan samaksi kuin vuonna 1990. Alkoholien käytöstä johtuvat tullin valvontamenot olivat siten 50–75 milj. mk vuonna 1992. Kaikkiaan alkoholin käyttö aiheutti 64–89 milj. mk:n valvonta- ja hallintomenot vuonna 1992. Vuoteen 1990 verrattuna kasvua oli yli 15 prosenttia. Kaikkiaan valistukseen, tutkimukseen ja valvontaan käytettiin 178,3–208,3 milj. mk vuonna 1992 eli

Taulukko 2. Välittömät haittakustannukset pääryhmittäin vuonna 1992

	keskim. milj. mk	osuus-%	kasvu-%, nimellinen	90-92 reaalinen
terveyskulut	917,9	25,6	9,6	2,7
sosiaalikulut	708,4	19,7	- 5,1	-11,4
rikollisuuskontrolli	1 227,3	34,2	25,6	17,6
omaisuusvahingot	541,4	15,1	21,9	14,2
valistus, tutkimus, valvonta	193,3	5,4	5,2	- 1,7

keskimäärin 5,2 prosenttia enemmän kuin vuonna 1990.

KUSTANNUSTEN JAKAUMA MUUTTUNUT
NOPEASTI

Muutosten seurauksena alkoholin aiheuttamien sosiaalimenojen osuus välittömistä haittakustannuksista on kahdessa vuodessa laskenut 3,5 prosenttiyksikköä ja rikollisuuskontrollin osuus noussut lähes 4 prosenttiyksikköä. Omaisuusvahinkojen osuus nousi 1,3 prosenttiyksikköä, mikä johtuu yksinomaan rikosvahinkojen kasvusta, sillä onnettomuuksien omaisuusvahingot laskivat lievästi (taulukot 1 ja 2).

Välittömistä haittakustannuksista vain sosiaalikulujen sekä valistuksen ja tutkimuksen menojen reaalikasvu oli hitaampaa kuin alkoholin kulutuksen kasvu (ts. menot laskivat reaalisesti nopeammin kuin kulutus) (taulukot 1 ja 2). Näihin menoihin voidaan helpoimmin vaikuttaa hallinnollisin määräyksin ja niistä on laman säästötalkoot helpointa aloittaa. Muut haittakustannusten pääryhmät kasvoivat reaalisesti, vaikka alkoholin kulutus laski (taulukko 2).

Alkoholin kulutuksen lasku ja rakenteen siirtyminen lievemmin verotettujen juomien suuntaan vähensivät valtion alkoholituloja vuodesta 1990, vaikka alkoholijuomien hinnat nousivat yli 10 prosenttia vuodesta 1990

vuoteen 1992. Alkoholihaittaverojen (alkoholijuomaverot + Alkon ylijäämä + oluen valmisteverot) ja haittakustannusten välinen ero onkin kaventunut selvästi. Vuonna 1990 näiden verojen ja välittömien haittakustannusten suhde oli 2,4-3,0. Vuonna 1992 se oli 2,0-2,6.

YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Vuodesta 1990 vuoteen 1992 alkoholin kulutus laski 5,6 prosenttia, mutta alkoholin käytöstä johtuvat välittömät haittakustannukset nousivat 12 prosenttia ja reaalisesti lähes 5 prosenttia. Vuonna 1992 välittömät haittakustannukset olivat 3,1-4,0 miljardia markkaa.

Nopeimmin nousivat rikollisuuskontrollin kustannukset (26 %), näistä eniten poliisitoimen kustannukset (31 %). Myös alkoholin käytöstä johtuvat omaisuusvahingot nousivat nopeasti (22 %). Nousu johtuu yksinomaan rikosvahinkojen kasvusta (35 %), sillä onnettomuuksien omaisuusvahingot laskivat hie-man. Terveyskulut nousivat 10 prosenttia, näistä nopeimmin alkoholiehtoiset työkyvyttömyyseläkkeet (27 %). Alkoholin käytöstä johtuvat sairaalahoitokustannukset laskivat kaikki runsaan prosentin, alkoholisairauksien hoitokustannukset kaksi prosenttia. Alkoholin käytöstä johtuvat sosiaalimenot laskivat 5 prosenttia. Lasku johtuu päihdehuoltomenojen vähenemisestä (-10 %), sillä toimeen-

tulotuen ja lastensuojelun menot pysyivät likimain ennallaan. Alkoholivalistuksen ja tutkimuksen menot laskivat lähes 9 prosenttia. Eniten menojaan karsivat kunnat (noin 25 %) ja Alko (10 %). Valvonnan kustannukset nousivat noin 15 prosenttia. Siirtyminen kunnallisista tarkastajista läänintarkastajiin laski valtion ja kuntien menoja 2/3:lla. Alkon me-

not kasvoivat 35 prosenttia sisäisen organisaatiomuutoksen johdosta. Tullin valvontamenot kasvoivat lähes 30 prosenttia.

Vuonna 1992 välittömät haittakustannukset jakautuivat seuraavasti (miljardia markkaa): terveyskulut 0,7–1,2; sosiaalikulut 0,7; rikollisuuskontrolli 1,1–1,4; omaisuusvahingot 0,5–0,6; valistus, tutkimus ja valvonta 0,2.

KIRJALLISUUS

Kansantalouden tilinpito 1985–1992. SVT Kansantalous 1993:15. Helsinki: Tilastokeskus, 1993

Kuntien talous – kunnallisia tietoja 1992. SVT Julkinen talous 1993:7. Helsinki: Tilastokeskus, 1993

Lastensuojelun menot 1992. Sosiaali- ja terveysministeriö

Oikeustilastollinen vuosikirja 1992. SVT Oikeus 1993:3. Helsinki: Tilastokeskus, 1993

Poliisin tietoon tullut rikollisuus. SVT Oikeus 1994:3. Helsinki: Tilastokeskus, 1994

Päihdehuollon menot 1992. Sosiaali- ja terveysministeriö

Päivärahat. Kela ja Eläketurvakeskus

Sairaalapoistorekisteri 1991–1992. STAKES

Salomaa, Jukka: Alkoholien käytön haittakustannukset ja verotaso Suomessa. Alkoholipoliittinen suunnittelu- ja tiedotus, tutkimusseleste n:o 22. Helsinki: Oy Alko Ab, 1993

Toimeentulotuen menot 1992. Sosiaali- ja terveysministeriö

Työkyvyttömyyseläkkeet. Kela ja Eläketurvakeskus

Valistus-, tutkimus- ja valvontamenot 1992. Oy Alko Ab, sosiaali- ja terveysministeriö, sisäasiainministeriö, Raittiusjärjestöjen liitto

Valtion tulo- ja menoarvioesitys 1994. Helsinki 1993.